

Andrzej Wawrzusiszyn*

Neoimperializm w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej

Streszczenie

Rosja jest krajem, w którym przestrzeń odgrywa istotną rolę w kształtowaniu wyobraźni politycznej władzy, a także społeczeństwa. Rosjanie postrzegają swój kraj jako unikalny i wielki, a naród jako wyjątkowy. Rozpad Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) był porażką, z którą trudno było się pogodzić. Powstała wówczas swoista „próżnia geopolityczna” wywołała rywalizację światowych mocarstw o rozszerzenie swoich sfer wpływów. Po objęciu władzy przez Władimira Putina Rosja przystąpiła do odzyskiwania utraconych wpływów i terenów. Kurs polityczny stał się wyraźny i oczywisty – odbudowa potęgi Rosji metodą imperialną.

Celem rozważań jest wykazanie realizowanej przez władze Rosji polityki bezpieczeństwa o charakterze imperialnym w wymiarze lokalnym, regionalnym i globalnym. W aspekcie metodologicznym wykorzystano analizę materiałów źródłowych, literaturę przedmiotu, doniesienia medialne i prasowe oraz obserwację rozwoju sytuacji. Wynikiem powyższego jest teza, że Rosja jako spadkobierca wielkiego imperium nie potrafi pogodzić się z utratą mocarstwowej pozycji na świecie. Analiza wydarzeń z jej udziałem na arenie międzynarodowej prowadzi do konkluzji, że dąży ona do konfliktu o bliżej nieokreślonym charakterze.

Słowa kluczowe: polityka bezpieczeństwa, Rosja, neoimperializm, presja polityczna, siły zbrojne, globalny układ sił

* Dr hab. Andrzej Wawrzusiszyn, Katedra Prawa Administracyjnego i Nauk o Bezpieczeństwie, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, e-mail: andrzej.wawrzusiszyn@uwm.edu.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7587-136X>.

Wstęp

Zakończenie zimnej wojny i transformacja ustrojowa w Europie doprowadziły do rozpadu ZSRR i tzw. dwubiegunowego świata. Państwo rosyjskie zostało poważnie osłabione terytorialnie i militarnie. Sytuacja oznaczała istotne obniżenie ryzyka wybuchu nowej wojny światowej i spowodowała redukcję skali i natężenia tradycyjnych zagrożeń militarnych. Jednakże stosunkowo szybko okazało się, że nie należy odkładać badań i analiz dotyczących zagrożeń tradycyjnych. Po okresie pokojowego współistnienia Rosja weszła na drogę odbudowy imperium oraz odzyskiwania wpływów na utraconym terytorium.

W celu przybliżenia podjętej problematyki przyjęto tezę: Federacja Rosyjska systematycznie dąży do odbudowy utraconej pozycji mocarstwa. Powyższa teza zostanie uzasadniona poprzez wyjaśnienie następujących problemów:

1. Jak interpretowane są terminy „imperializm” oraz „neoimperializm”?
2. Jakimi metodami Rosja odzyskuje wpływy w swoich byłych republikach?
3. Jaką politykę prowadzi Rosja wobec państw Europy Środkowej?
4. Jak Rosja wzmacnia swoją pozycję w globalnym układzie sił?

Za główny cel artykułu przyjęto zbadanie, czy Federacja Rosyjska próbuje na nowo stać się kolejną potęgą światową. Podsumowanie zawiera wnioski i konkluzje wynikające z podjętych analiz.

Imperializm i neoimperializm w ujęciu teoretycznym

Imperializm należy rozumieć jako politykę podbojów i agresji, ekspansję władzy narodu nad innymi narodami w celu zdobycia ziemi i rozszerzenie własnych wpływów politycznych, militarnych, gospodarczych oraz kulturowych¹. W dawnych czasach odwoływał się do uniwersalizmu; imperia miały dbać o dobrobyt mieszkańców oraz szerzyć kulturę pod warunkiem poddania się władzy. Imperialna organizacja przestrzeni zawsze zakładała nieobecność trwałych granic, uporczywe dążenie do ich rozszerzenia. Natomiast do panowania nad populacjami zamieszkującymi zawłaszczone terytorium niezbędna była/jest scentralizowana władza skupiona wokół jednego przywódcy – wodza. Klasycznymi przykładami państw imperialnych były Cesarstwo Rzymskie oraz Persja.

1 *Mała encyklopedia PWN*, red. M. Burek, Warszawa 2000, s. 312.

Imperializm w carskiej Rosji przejawiał się prześladowaniami mniejszości etnicznych oraz niektórych narodowych, jak Polacy, poprzez rusyfikację, kolonizację Syberii, Kaukazu czy Azji Środkowej. Po upadku caratu i powstaniu ZSRR imperializm polegał na ekspansji terytorialnej o charakterze ideologicznym, co oznaczało powiększanie strefy opanowanej przez komunizm, a także w aspekcie związanym z bezpieczeństwem². Cechą charakterystyczną było przejmowanie kolejnych państw i włączanie ich w swoją strefę wpływów, zmiany rządów państw z autokratycznych czy demokratycznych na rządy władz komunistycznych, co miało miejsce w szczególności po II wojnie światowej.

Nowożytny oraz współczesny imperializm stał się ideą nacjonalistyczną odrzucającą idee uniwersalistyczne. Metody imperializmu nowożytnego stosowały również inne państwa, m.in.: Wielka Brytania, Francja czy Niemcy.

Neoimperializm jest współczesną wersją imperializmu opartą na przewadze ekonomicznej i technologicznej w scenariuszu globalizacji. To zmodernizowana i przekształcona kontynuacja klasycznego imperializmu, o różnych cechach i osobliwościach polityki wewnętrznej i zagranicznej. Neoimperializm jest produktem modernizacji i rewolucji przemysłowej. Stanowi swego rodzaju praktykę stosunków międzynarodowych.

Polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, a już szczególnie za panowania Władimira Putina, w odniesieniu do krajów tzw. przestrzeni poradzieckiej, a także sąsiednich jest określana jako neoimperialna. Od początku jego rządów zaczęła kształtować się w Rosji koncepcja rozszerzenia rozumienia świata rosyjskiego (*ruskij mir*) niepodlegająca ograniczeniom przestrzennym Federacji. Pojęcie to charakteryzuje wszystkich etnicznych Rosjan, ludność zamieszkującą byłe republiki związkowe, społeczeństwo rosyjskojęzyczne oraz ludność identyfikującą się z rosyjską kulturą³. Putin zajął pozycję ojca narodu, prezydenta i duchowego przywódcy społeczeństwa rosyjskiego. Łączy czasy carskiej Rosji i ZSRR ze współczesnością⁴.

2 R. McMahon, *Cold War: A Very Short Introduction*, Oxford–New York 2003, s. 11.

3 J. Kot-Wojciechowska, *Polityka Władimira Putina a kwestia rosyjskiej tożsamości narodowej*, „Historia@Teoria” 2018, nr 7, s. 217.

4 Ibidem, s. 220.

Obecność Rosji na obszarze postradzieckim

Po okresie pokojowego współistnienia Rosja weszła na drogę odbudowy imperium oraz odzyskiwania wpływów w swoich byłych republikach. Silna obecność Rosji na obszarze postradzieckim jest uznawana za jeden z głównych warunków utrzymania przez nią statusu mocarstwowego. Wciąż żywa tradycja Imperium Rosyjskiego połączona z bliskością dawnych kolonii rosyjskich stają się priorytetem ich odzyskania.

Jest to sytuacja całkowicie odmienna od innych imperiów kolonialnych, gdzie występowała znaczna odległość geograficzna między metropolią a terytoriami zależnymi. W rezultacie trudno Kremlowi pogodzić się z utratą dawnych terenów – podobne odczucia występują również w społeczeństwie rosyjskim⁵. Moskwa postrzega tzw. przestrzeń poradziecką jako swoje imperialne dziedzictwo, a najbardziej zagrożone są państwa tej przestrzeni warunkowej, zwłaszcza te niezintegrowane z euroatlantyckimi instytucjami bezpieczeństwa.

Obszarem o fundamentalnym znaczeniu dla Rosji zawsze był Kaukaz. Na początku lat 90. ubiegłego wieku obecność w regionie wiązała Rosja z własnym bezpieczeństwem narodowym ukierunkowanym na wzrost siły Federacji Rosyjskiej, wzmocnieniem pozycji międzynarodowej i prestiżem państwa. Aktywność Moskwy wyraża się tu w mediacjach w poszczególnych konfliktach, udziale sił rosyjskich w siłach pokojowych oraz w oficjalnym lub nieoficjalnym wspieraniu jednej lub obu stron⁶. Należy stwierdzić jednoznacznie, że polityka Rosji wobec regionu budziła i nadal budzi poważne kontrowersje. Wśród zdarzeń potwierdzających tę tezę wymienić należy:

– konflikt zbrojny między siłami Osetii Północnej a ینگuskimi separatystami rozgrywający się na przełomie lat 1992–1993. Interwencja zbrojna wojsk rosyjskich przerwała walki, ale obfitowała w masowe przesiedlenia i krwawe rozprawianie się z rebeliantami – konflikt został czasowo zamrożony, strony nie osiągnęły trwałego porozumienia⁷;

5 Zob.: I. Topolski, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw Zakaukazia* [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, red. K. Iwańczuk, T. Kapuśniak, Lublin 2008, s. 251; A. Włodkowska, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Wspólnoty Niepodległych Państw* [w:] *Polityka zagraniczna Rosji*, red. S. Bieleń, M. Raś, Warszawa 2008, s. 126–127; M. Falkowski, *Polityka Rosji na Kaukazie Południowym i w Azji Centralnej*, „Prace OSW” 2008, nr 23, s. 5–6.

6 A. Bryc, *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?*, Warszawa 2009, s. 62–80.

7 T.C. German, B. Bloch, *The South Ossetia Conflict: Collision of Georgian and Russian Interests*, „Politique Étrangère” 2006, nr 1, s. 51–64; M. Raś, A. Włodkowska, *Bezpieczeństwo obszaru WNP* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 340; E. Matuszek, *Narody Północnego Kaukazu. Historia – kultura – konflikty (1985–1991)*, Toruń 2007, s. 159–160.

– dwie wojny rosyjsko-czeczeńskie (toczone w latach 1994–1996 oraz 1999–2000) o charakterze regularnej wojny i walki partyzanckiej, podczas których doszło do masowych morderstw ludności cywilnej. Czeczenia stanowią wewnętrzny problem Rosji, która miała powstrzymać eskalację ekstremizmu religijnego oraz zagrożenia terrorystyczne⁸;

– polityka rozłamowa Rosji wobec Gruzji od 2006 roku przejawiająca się wzrostem cen gazu dla Gruzji, wprowadzeniem embarga na produkty rolne, gruzińskie wina oraz wodę mineralną, incydentami granicznymi i blokadą komunikacyjną Gruzji doprowadziły do wojny rosyjsko-gruzińskiej w 2008 roku⁹;

– konflikt ormiańsko-azerski z 2020 roku na nowo wzmocnił i utwierdził wpływy Rosji na Kaukazie, w którym pełniła funkcję jedyne go mediatora między stronami. Dzięki warunkom rozejmu Rosja zwiększyła możliwości politycznego nacisku na Armenię i Azerbejdżan. Stacjonujące tam wojska rosyjskie gwarantują funkcjonowanie korytarzy transportowych z Armenii do Górskiego Karabachu oraz z Azerbejdżanu do Nachiczewanu, bezpieczeństwo Ormian, którzy pozostaną na terytoriach Górskiego Karabachu pod kontrolą Armenii, a także bezpieczeństwo przejętych przez Azerbejdżan terytoriów, które będą odbudowywane i zasiedlane. Rosja podtrzymuje dwustronne gwarancje bezpieczeństwa dla samej Armenii¹⁰. Długoterminowo wymusi to na Rosji konsultowanie z Turcją wszelkich inicjatyw w konflikcie ormiańsko-azerskim. Może to prowadzić do stworzenia przez Rosję i Turcję nowego formatu mediacji, w miejsce zmarginalizowanej Grupy Mińskiej OBWE, a w konsekwencji do dalszego osłabienia wpływów Unii Europejskiej czy Stanów Zjednoczonych w regionie.

Rosja zademonstrowała determinację w obronie swoich interesów na Ukrainie, zwłaszcza wobec działań Kijowa na rzecz uzyskania członkostwa w NATO oraz projektów integracyjnych z Unią Europejską. Wykorzystując słabość ukraińskiego rządu i ograniczone zaangażowanie Zachodu, poprzez silną

8 Więcej zob. O. Oliker, *Russia's Chechen Wars 1994–2000: Lessons from the Urban Combat*, Santa Monica, CA–Arlington, VA–Pittsburgh, PA 2001; M. Dyś, *Kwestie militarne i strategiczne konfliktów w Czeczenii (1994–2008)*, 2009, <https://histmag.org/Military-and-strategic-issues-of-the-conflicts-in-Chechnya-1994-2008-3097> [dostęp: 17.09.2021].

9 Więcej zob. S.E. Cornell, F. Starr, *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia. Studies of Central Asia and the Caucasus*, New York 2009; A. Wawrzusiszyn, *Bezpieczeństwo transgraniczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Olsztyn 2020, s. 306.

10 A. Legieć, *Rosyjski rozejm – perspektywy konfliktu o Górski Karabach*, „Biuletyn PISM” 2020, nr 246; D. Minzarari, *Russia's Stake in the Nagorno-Karabakh War: Accident or Design?*, Stiftung Wissenschaft und Politik, 12.11.2020, <https://www.swp-berlin.org/en/publication/russias-stake-in-the-nagorno-karabakh-war-accident-or-design> [dostęp: 10.09.2021].

presję polityczną i gospodarczą na władze Ukrainy przyczyniła się do niepodpisania przez prezydenta Wiktora Janukowycza umów z Unią Europejską na szczycie Partnerstwa Wschodniego w Wilnie. Ta decyzja z kolei stała się przyczyną kryzysu politycznego na Ukrainie – tzw. pomarańczowej rewolucji.

Moskwa nie zrezygnowała przy tym z realizacji swoich strategicznych celów wobec Ukrainy. Możliwość wyjścia na Morze Śródziemne oraz posiadanie rozbudowanych baz wojskowych na Półwyspie Krymskim zapewniały Rosji wymagany poziom bezpieczeństwa. Różnorodne działania mające na celu zdestabilizowanie polityczne Ukrainy, uzależnienie jej gospodarki oraz zniszczenie zdolności operacyjnych i skuteczności resortów siłowych doprowadziły do osiągnięcia celów – oderwania Krymu i włączenia go do Federacji oraz przejścia kontroli nad wschodnimi obwodami Ukrainy. Aneksja Półwyspu Krymskiego była odpowiedzią na wciąż żywe w Rosji sentymenty imperialne i umacniany od lat mit jedności świata rosyjskiego¹¹.

Rozpoczęta militaryzacja Krymu pozwoliła Moskwie osiągnąć utraconą po rozpadzie ZSRR dominację wojskową w basenie Morza Czarnego. Od aneksji półwyspu liczba stacjonujących na nim rosyjskich żołnierzy wzrosła dwukrotnie, sześciokrotnie zwiększono liczbę wozów opancerzonych i samolotów bojowych, ośmiokrotnie – artylerii, dwukrotnie wzrosła liczba rosyjskich okrętów. Wzmocniony potencjał rosyjskiej marynarki na Krymie pozwala budować przeciwwagę dla jednostek NATO na Morzu Czarnym. Jednocześnie Kreml rozbudowuje swój potencjał rakietowy, a rozmieszczone na Krymie radary pozwalają mu na rozpoznanie celów na całym obszarze Morza Czarnego¹².

Konsekwentna realizacja celów polityki kremlowskiej wobec Ukrainy doprowadziła do tego, że 21 lutego 2022 roku uznano niepodległość dwóch republik, tzw. Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej, utworzonych w Donbasie przez prorosyjskich separatystów. Cały ten teren miał być nowym, niezależnym od Ukrainy państwem – Noworosją. W związku ze swoją decyzją Putin nakazał wojsku prowadzenie „operacji specjalnej” w Donbasie. Wkroczenie 24 lutego 2022 roku wojsk rosyjskich do dwóch separatystycznych republik zapoczątkowało wojnę z Ukrainą. Atak nastąpił również od strony granicy z Białorusią. Problemy z realizacją założonych celów

11 T.A. Olszański, A. Sarna, A. Wierzbowska-Miazga, *Konsekwencje aneksji Krymu*, 19 marca 2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu.pdf> [dostęp: 2.09.2021].

12 M. Zaniewicz, *Znaczenie i konsekwencje militaryzacji Krymu przez Rosję*, „Biuletyn PISM” 2020, nr 36.

„demilitaryzacji” i „denazyfikacji”, zdobycia Kijowa i obalenia demokratycznie wybranych władz Ukrainy skutkują masowym ostrzałem obiektów cywilnych w wielu miastach Ukrainy, wywołując katastrofę humanitarną oraz masową ucieczkę ludności.

Z powyższego wynika, że Rosja nie obawiała się politycznej konfrontacji z Zachodem. Uważała, że jest on zbyt podzielony i słabo zainteresowany Ukrainą. Liczyła także na to, że jej „pokaz siły” wobec Ukrainy przestraszy inne państwa Wspólnoty Niepodległych Państw, skłoni je do większej podatności na presję rosyjską i do rewizji ich polityk tak, żeby były zgodne z interesami Moskwy.

Polityka Rosji wobec państw Europy Środkowej

W swojej polityce bezpieczeństwa Rosja pośrednio lub bezpośrednio sygnalizuje agresywne zamiary względem państw Europy Środkowej. Do wywierania presji i demonstrowania siły Rosjanie wykorzystują obwód kaliningradzki, szachując cały region. Był on ważnym atutem Związku Radzieckiego, a współcześnie, sukcesywnie wzmocniany kolejnymi środkami militarnymi na lądzie, w powietrzu i na wodzie oraz różnorodnymi działaniami wywiadowczymi i prowokacyjnymi, staje się coraz większym zagrożeniem dla regionu i poważnym wyzwaniem dla NATO¹³. Potrzebę wzmocnienia potencjału militarnego obwodu kaliningradzkiego uzasadnia się zagrożeniami płynącymi z państw sąsiednich. W prowadzonej medialnie propagandzie informacyjnej władze rosyjskie nagłaśniają m.in. militaryzację państw sąsiednich przejawiającą się wzrostem jej wydatków na modernizację sił zbrojnych, zakupami sprzętu wojskowego, aktywnym udziałem w różnorodnych ćwiczeniach wojskowych, rosnącym potencjałem Stanów Zjednoczonych na wschodniej flance NATO. W narracji podkreśla się, że takie działania u granic obwodu wymagają adekwatnej reakcji ze strony Moskwy. Jej efektem od 2017 roku jest zintensyfikowana modernizacja i rozbudowa potencjału militarnego sił zbrojnych w obwodzie kaliningradzkim o zdolnościach zdecydowanie ofensywnych.

Obwód kaliningradzki pełni również funkcję punktu wypadowego dla rosyjskiej aktywności wywiadowczej. Analizy służb specjalnych państw regionu jednoznacznie wskazują na szeroką skalę i większą agresywność rosyjskich

13 F. Westerlund, *Russia's Military Strategy and Force Structure in Kaliningrad*, „RUFBS Briefing” 2017, nr 40.

działań wywiadowczych. Zwracają uwagę na zaangażowanie w rozpoznanie pogranicza, prowadzenie siatek szpiegowskich oraz koordynację działań z pracą służb białoruskich¹⁴. Rezultatem tych działań jest kryzys migracyjny na granicach z Białorusią, będący zaplanowanym atakiem hybrydowym, a jego uzupełnienie stanowi zorganizowana kampania dezinformacyjna Białorusi i Rosji.

W sferze zainteresowania rosyjskich służb wywiadowczych regularnie pozostaje inwigilacja elit politycznych, biznesowych i służb bezpieczeństwa. Oprócz klasycznego zbierania informacji służby starają się, poprzez rozbudowę agentury, wpływać na politykę wewnętrzną państw sąsiednich. W swojej działalności często wykorzystują rozwiązania technologiczne w postaci m.in. bezzałogowych statków powietrznych. Przykładem jest rozbity dron w 2019 roku pod Kętrzynem.

Analizy potwierdzają tezę, że Polska i inne kraje bałtyckie dołączyły do tzw. elitarnego klubu państw, które atakowane są przez cyberprzestępców. Istotnie nasilające się ataki hakerskie na sieci wojskowe, rządowe i przemysłowe w większości pochodzą z obszaru rosyjskojęzycznego.

W nurcie powyższych rozważań warto odnotować wypowiedź Władimira Putina z czerwca 2022 roku, podczas której porównał się do cara Rosji Piotra I Wielkiego, wskazywał podobieństwo w dążeniu do odzyskania ziem rosyjskich. Jego poczynania mają prawo budzić niepokój już nie tylko wśród Ukraińców, ponieważ deklaracje, które składa przed swoim narodem, są jawną zapowiedzią podbojów kolejnych krajów.

Nadrzędnym celem Rosji jest odzyskanie dominacji politycznej i ekonomicznej nad sąsiadami, którzy m.in. wchodzili w skład ZSRR i Układu Warszawskiego, oraz dążenie do utrzymania wojskowej przewagi konwencjonalnej nad państwami wschodniej flanki NATO.

Europa Środkowa staje się dla Rosji swego rodzaju poligonem doświadczalnym, na którym jest testowany nowy porządek w regionie.

Rosja w globalnym układzie sił

W ostatniej dekadzie zauważa się zwiększone zaangażowanie Rosji na arenie międzynarodowej oraz wzrost asertywności w relacjach z innymi podmiotami w myśl zasady „nic bez nas”. Kreml wyraźnie próbuje zapewnić sobie

14 M.A. Piotrowski, K. Raś, *Wzrost zagrożenia rosyjskiego w raportach bałtyckich służb specjalnych*, „Biuletyn PISM” 2016, nr 44.

najodpowiedniejszą pozycję geostrategiczną na wypadek ewentualnego konfliktu globalnego.

Mocarstwowość Rosji rodzimi propagandyści wzmacniają poglądem, że Moskwa jest również „stolicą Azji”; w tym kontekście na plan pierwszy wysuwają się relacje z Pekinem. Poprawność rosyjsko-chińskich stosunków politycznych jest ważnym czynnikiem w realizacji wzajemnych interesów gospodarczych i militarnych. Moskwa i Pekin intensywnie stawiają na współpracę gospodarczą, szczególnie w zakresie surowców energetycznych oraz uzbrojenia wojskowego¹⁵.

Zajęcie Abchazji i Osetii Południowej otworzyło przed Moskwą drogę na Kaukaz Południowy, zajęcie zaś Krymu i wprowadzenie wojsk na Białoruś – w centrum międzymorza bałtycko-czarnomorskiego¹⁶.

Włączenie się Rosji w syryjski konflikt na Bliskim Wschodzie stało się odpowiedzią na konieczność ochrony własnych interesów również i na tym obszarze, zwłaszcza że w doktrynie morskiej jest przewidziane utrzymanie pozycji w basenie Morza Śródziemnego. Wsparcie prezydenta Baszar al-Asada utrzymuje go przy władzy i pozwala kontrolować ponad 2/3 terytorium Syrii, a zaangażowanie militarne umocniło pozycję Rosji jako jednego z głównych negocjatorów w sprawie przyszłości tego państwa.

Najpierw, dzięki użyciu rosyjskiego lotnictwa, Asad zahamował postępy rebeliantów skupionych głównie w Wolnej Armii Syryjskiej. Następnie mógł przejść do kontrofensywy. Sprzyjało temu porozumienie Rosji, Iranu i Turcji w ramach tzw. trójkąta astańskiego¹⁷. Rosja stała się protektorem syryjskiego reżimu w stosunkach z Turcją oraz pozwala skutecznie rozgrywać kwestię syryjską na swoją korzyść. W przyszłości widzi tam także interes ekonomiczny. Po zakończeniu działań wojennych rozpocznie się kampania o kontrakty i pieniądze. Zbudowanie i odbudowanie zniszczonej infrastruktury dla 15 mln ludzi za kilkaset miliardów dolarów będzie intratnym biznesem. Aktywność Rosji w Syrii jest częścią regionalnej układanki i niemożliwym już do pominięcia elementem procesu budowy przyszłego ładu na Bliskim Wschodzie.

15 R. Tomczyk, *Rosyjska doktryna eurazjatycka*, „Acta Politica Polonica” 2019, nr 1, s. 113–125; R. Zaheena, *Why are China and Russia strengthening ties?*, 2021, 25 November, <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/25/why-are-russia-and-china-strengthening-ties> [dostęp: 10.01.2022].

16 K.A. Kowalczyk, *Geopolityczne dążenia współczesnej Rosji*, „Przegląd Geopolityczny” 2019, nr 27, s. 78–92.

17 *Dekada wojny w Syrii. Rosyjski bilans*, Russia Monitor, 16 marca 2021, <https://warsawinstitute.org/pl/dekada-wojny-w-syrii-rosyjski-bilans/> [dostęp: 10.01.2022].

Arktyka ma dla Federacji Rosyjskiej znaczenie strategiczne i jest miejscem rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Za najważniejsze uznaje potrzebę ustanowienia korzystnych dla siebie regulacji prawno-międzynarodowych dotyczących regionu. Jest także ważnym zapleczem surowcowym Rosji, wytwarza bowiem około 20% rosyjskiego PKB.

Od 2014 roku zauważa się podejmowanie przez Rosję działań zmierzających do militaryzacji Arktyki poprzez wzmocnienie ochrony swojej przestrzeni powietrznej oraz potencjału odstraszania jądrowego, a także zwiększenie zdolności prowadzenia operacji ofensywnych. W ramach programu tzw. arktycznej tarczy Moskwa otworzyła tam sześć nowych baz wojskowych i reaktywowała 14 baz lotniczych nieużywanych od czasów ZSRR. Są one wyposażone m.in. w systemy przeciwrakietowe S-300 i S-400, których zadaniem jest obrona przed atakami z powietrza. Dysponują także pociskami krótkiego, średniego i dalekiego zasięgu oraz stacjami radarowymi, które swoim zasięgiem pokrywają terytoria państw NATO północnej flanki. Rosja zainwestowała też dodatkowo w drony, które wykorzystuje do pomocy w nawigacji i nadzorze wybrzeża¹⁸. Ostentacyjna militaryzacja Arktyki zapoczątkowuje politykę faktów dokonanych polegającą na zajmowaniu spornych terenów tego regionu.

Rząd rosyjski podjął szeroko zakrojony plan modernizacji technicznej sił zbrojnych wynikający z realizacji inicjatywy strategicznej obrony. W ciągu drugiej dekady XXI wieku na ten cel założono wydać 23 bln rubli (767 mld dolarów). Plany modernizacyjne w siłach zbrojnych w tym czasie zakładały zakup 400 międzykontynentalnych rakiet balistycznych, 80 okrętów podwodnych i nawodnych, 100 urządzeń kosmicznych, 600 samolotów, 1000 śmigłowców, 2300 czołgów, około 2 tys. dział samobieżnych i 17 tys. innych pojazdów wojskowych¹⁹.

Rosja prowadzi intensywny program ćwiczeń wojskowych, często o charakterze prowokacyjnym. Jej siły zbrojne regularnie ćwiczą na wielu poligonach w różnych krajach, uczestniczą w różnorodnych scenariuszach bojowych z wykorzystaniem różnego sprzętu wojskowego. Przykładem są: „Zapad 2017”, „Wostok 2018”, ćwiczenia rosyjskich sił zbrojnych na Morzu Śródziemnym w 2019 roku, zgrupowanie poważnych sił u granic Ukrainy w 2021, „Zapad 2021”.

Wydatki na cele militarne są dla Kremla priorytetem i zostaną utrzymane na wysokim poziomie nawet podczas długotrwałej stagnacji gospodarczej. Według zestawienia Sztokholmskiego Instytutu Badań nad Pokojem (SIPRI)

18 A. Legucka, *Polityka Rosji wobec Arktyki*, „Biuletyn PISM” 2020, nr 136.

19 R. Tomczyk, *Rosyjska doktryna eurazjatycka*, „Acta Politica Polonica” 2019, nr 1, s. 113–125.

w 2020 roku Rosja wydała na wojsko 61,7 mld dolarów²⁰. W 2021 roku wydatki na resorty siłowe były rekordowo duże i stanowiły największą część w budżecie federalnym – 27%²¹.

Społeczeństwo rosyjskie jest konsekwentnie poddawane procesowi militaryzacji. Po rozpadzie ZSRR proces ten zdawał się ustępować tendencjom demokratycznym. Jednakże wraz z objęciem władzy przez Putina Rosja stopniowo wróciła na drogę militaryzacji społecznej, widocznej w różnych obszarach życia społecznego, szczególnie w edukacji²².

Do realizacji polityki bezpieczeństwa Rosja wykorzystuje narzędzia i sposoby działania, które pozwalają jej zmniejszać asymetrię sił w stosunku do NATO, tj. ataki w cyberprzestrzeni czy groźby użycia siły wobec wybranych państw, w tym taktycznej broni nuklearnej wobec tych, które nie dysponują potencjałem jądrowym. Do wzmocnienia swojej pozycji w globalnym układzie sił dąży wszelkimi metodami, m.in. poprzez łamanie prawa międzynarodowego, regularne stosowanie siły i przymusu w relacjach z innymi państwami.

Analizując podejmowane inicjatywy geopolityczne, należy podkreślić, że Rosja konsekwentnie realizuje swoje dążenia wielkomocarstwowe. W pierwszej połowie XXI wieku jest ważnym podmiotem międzynarodowym, który nadal odgrywa znaczącą rolę w skali globalnej. Popularna nadal wśród intelektualistów i polityków rosyjskich doktryna eurazjatycka zmierza do zmiany układu sił na świecie, osłabienia pozycji Stanów Zjednoczonych, marginalizacji państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz Azji Centralnej. W realnej polityce batalia toczy się w wymiarze lokalnym, regionalnym i globalnym²³.

Zakończenie

Neoimperialistyczna polityka Federacji Rosyjskiej jest faktem. Państwo to rozszerza swoje wpływy na kraje ościenne, a także – poprzez działania hybrydowe

20 Łączne budżety wojskowe Chin i Rosji przewyższają amerykański, 11.06.2021, <https://www.defence24.pl/laczne-budzety-wojskowe-chin-i-rosji-przewyzzaja-amerykanski> [dostęp: 22.08.2021].

21 I. Trusewicz, *Rosja: rekordowe wydatki na wojsko w czasie pandemii*, 2020, <https://www.rp.pl/biznes/art498291-rosja-rekordowe-wydatki-na-wojsko-w-czasie-pandemii> [dostęp: 22.08.2021].

22 W. Siegień, *Figury dzieciństwa w militarystycznym dyskursie w Związku Radzieckim i we współczesnej Rosji*, „Problemy Wczesnej Edukacji/Issues in Early Education” 2016, nr 4, s. 51–63.

23 R. Tomczyk, op. cit., s. 113–125. Więcej zob. M.H. Van Herpen, *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*, wyd. 2, Lanham 2015.

i wojenne – próbuje odzyskać terytorium dawnej carskiej Rosji. Ponieważ uważa się za następcę ZSRR, więc chce na nowo stać się potęgą światową, budzi się po kilkuletniej przerwie. Polityka Moskwy wobec państw regionu wpisuje się w strategię względem NATO i Unii Europejskiej, której istota polega na rozbiciu spójności politycznej organizacji. Postawa Kremla przekonuje dobitnie, że nie cofnie się przed użyciem siły w rozwiązywaniu konfliktów z innymi państwami.

Dotychczasowe działania odstrasżające Federację Rosyjską nie przynoszą spodziewanych efektów, a wizja konwencjonalnego konfliktu średniego zasięgu na wschodnioeuropejskim obszarze stała się rzeczywistością. Należy podkreślić, że Rosja stosuje jednocześnie różnorodne naciski militarne, wywiadowcze, dyplomatyczne, gospodarcze, propagandowe, a także operacje informacyjno-psychologiczne na rządy i społeczeństwa. Rosyjskie neoimperialne działania potęgują realne zagrożenia bezpieczeństwa dla regionu i świata. O Rosji powiedzieć można wiele negatywnego, ale trzeba przyznać, że od lat jak mantrę stosuje jedną politykę bezpieczeństwa pomimo niezadowolenia świata.

Bibliografia

- Bryc A., *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?*, Warszawa 2009.
- Mała encyklopedia PWN*, red. M. Burek, Warszawa 2000.
- Cornell S.E., Starr F., *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia. Studies of Central Asia and the Caucasus*, New York 2009.
- Dyś M., *Kwestie militarne i strategiczne konfliktów w Czeczenii (1994–2008)*, 2009, <https://historiamag.org/Military-and-strategic-issues-of-the-conflicts-in-Chechnya-1994-2008-3097> [dostęp: 17.09.2021].
- Falkowski M., *Polityka Rosji na Kaukazie Południowym i w Azji Centralnej*, „Prace OSW” 2008, nr 23.
- German T.C., Bloch B., *The South Ossetia Conflict: Collision of Georgian and Russian Interests*, „Politique Étrangère” 2006, nr 1.
- Łączne budżety wojskowe Chin i Rosji przewyższają amerykański*, 11.06.2021, <https://www.defence24.pl/laczne-budzety-wojskowe-chin-i-rosji-przewyzzaja-amerykanski> [dostęp: 22.08.2021].
- Kot-Wojciechowska J., *Polityka Władimira Putina a kwestia rosyjskiej tożsamości narodowej*, „Historia@Teoria” 2018, nr 7.
- Kowalczyk K.A., *Geopolityczne dążenia współczesnej Rosji*, „Przegląd Geopolityczny” 2019, nr 27.
- Legieć A., *Rosyjski rozejm – perspektywy konfliktu o Górski Karabach*, „Biuletyn PISM” 2020, nr 246.
- Legucka A., *Polityka Rosji wobec Arktyki*, „Biuletyn PISM” 2020, nr 136.
- Matuszek E., *Narody Północnego Kaukazu. Historia – kultura – konflikty (1985–1991)*, Toruń 2007.
- McMahon R., *Cold War: A Very Short Introduction*, Oxford–New York 2003.
- Minzarari D., *Russia's Stake in the Nagorno-Karabakh War: Accident or Design?*, Stiftung Wissenschaft und Politik, 12.11.2020, <https://www.swp-berlin.org/en/publication/russias-stake-in-the-nagorno-karabakh-war-accident-or-design> [dostęp: 10.09.2021].
- Oliker O., *Russia's Chechen Wars 1994-2000: Lessons from the Urban Combat*, Santa Monica, CA–Arlington, VA–Pittsburgh, PA 2001.

- Olszański T.A., Sarna A., Wierzbowska-Miazga A., *Konsekwencje aneksji Krymu*, 19 marca 2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu.pdf> [dostęp: 2.09.2021].
- Piotrowski M.A., Raś K., *Wzrost zagrożenia rosyjskiego w raportach białych służb specjalnych*, „Biuletyn PISM” 2016, nr 44.
- Raś M., Włodkowska A., *Bezpieczeństwo obszaru WNP [w:] Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008.
- Siegień W., *Figury dzieciństwa w militarystycznym dyskursie w Związku Radzieckim i we współczesnej Rosji*, „Problemy Wczesnej Edukacji/Issues in Early Education” 2016, nr 4.
- Tomczyk R., *Rosyjska doktryna eurazjatycka*, „Acta Politica Polonica” 2019, nr 1.
- Topolski I., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw Zakaukazia [w:] Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, red. K. Iwańczuk, T. Kapuśniak, Lublin 2008.
- Trusewicz I., *Rosja: rekordowe wydatki na wojsko w czasie pandemii*, 2020, <https://www.rp.pl/biznes/art498291-rosja-rekordowe-wydatki-na-wojsko-w-czasie-pandemii> [dostęp: 22.08.2021].
- Van Herpen M.H., *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*, wyd. 2, Lanham 2015.
- Wawrzusiszyn A., *Bezpieczeństwo transgraniczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Olsztyn 2020.
- Westerlund F., *Russia's Military Strategy and Force Structure in Kaliningrad*, „RUFBS Briefing” 2017, nr 40.
- Włodkowska A., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Wspólnoty Niepodległych Państw [w:] Polityka zagraniczna Rosji*, red. S. Bieleń, M. Raś, Warszawa 2008.
- Zaheena R., *Why are China and Russia strengthening ties?*, 2021, 25 November, <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/25/why-are-russia-and-china-strengthening-ties> [dostęp: 10.01.2022].
- Zaniewicz M., *Znaczenie i konsekwencje militaryzacji Krymu przez Rosję*, „Biuletyn PISM” 2020, nr 36.

Neoimperialism in security of policy Russian Federation

Abstract

Russia is a country, where space plays an important role in shaping the imagination of the political authorities and society. The Russians see their country as unique and great, and the nation as exceptional. The collapse of the USSR was a big failure and it was difficult to acknowledge. A kind of „geopolitical void” had arisen and triggered a bitter competition between world powers to expand their spheres of influence. After Vladimir Putin took the lead, Russia began to regain its lost influence and territories. The political course has become clear and obvious – the reconstruction of Russia's power using the imperial method.

The purpose of the considerations is to demonstrate the imperial security policy implemented by the Russian authorities in the local, regional and global dimensions. In the methodological aspect, the analysis of source materials, literature on the subject, media and press reports, and observation of the development of the situation were used. The result of the above is the fact that Russia, as the heir to a great empire, cannot come to terms with losing its superpower position in the world. An analysis of the events with its participation in the international arena leads to the conclusion that it aims at a conflict of an undefined nature.

Key words: security policy, Russia, neoimperialism, political pressure, armed forces, global balance of power